

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

Giuseppe Verdi

Don Carlos

Don Carlo

Tartalom

Alkotók és szereposztás	4
Cselekmény	7
A <i>Don Carlos</i> változatai, bemutatói	13
Verdi színházában – Interjú Kocsár Balázssal, a 2021-es online bemutató karmesterével	13
„Végül is minden halott ebben az életben. Akkor mi él?” – Rendezői gondolatok	18

Contents

<i>Cast and creative</i>	4
<i>Synopsis</i>	22
<i>The versions and premieres of Don Carlo</i>	26
<i>In Verdi's theatre – Interview with Balázs Kocsár, conductor of the 2021 online premiere</i>	26
<i>“But after all, everything in life is death! What else is there?” – The director's thoughts</i>	32

Giuseppe Verdi

Don Carlos

Don Carlo

Opera négy felvonásban, két részben, olasz nyelven, magyar, angol és olasz felirattal

Opera in four acts, two parts, in Italian, with Hungarian, English, and Italian surtitles

Schiller drámája nyomán az eredeti librettót írta *Original libretto after the drama*

by Schiller written by **JOSEPH MÉRY, CAMILLE DU LOCLE**

A francia nyelvű librettót olaszra fordította *Original French-language libretto*

translated into Italian by **ACHILLE DE LAUZIÈRES, ANGELO ZANARDINI**

Rendező *Director* **FRANK HILBRICH**

Diszlettervező *Set designer* **VOLKER THIELE**

Jelmeztervező *Costume designer* **GABRIELE RUPPRECHT**

Dramaturg, magyar nyelvű feliratok *Dramaturg, Hungarian translation by* **ORBÁN ESZTER**

Angol nyelvű feliratok *English translation by* **ARTHUR ROGER CRANE**

Karigazgató *Chorus director* **CSIKI GÁBOR**

Online bemutató: 2021. február 20., Erkel Színház

Online premiere: 20 February 2021, Erkel Theatre

Bemutató: 2022. június 5., Operaház

Premiere: 5 June 2022, Opera House

II. Fülöp *Filippo II* **BRETZ GÁBOR / PALERDI ANDRÁS**

Don Carlos *Don Carlo* **LÁSZLÓ BOLDIZSÁR**

Posa márkí *Rodrigo* **HAJA ZSOLT**

Valois Erzsébet *Elisabetta di Valois* **ÁDÁM ZSUZSANNA / KRISZTA KINGA**

Eboli hercegnő *La principessa d'Eboli* **SZÁNTÓ ANDREA / GÁL ERIKA**

Főinkvizítor *The Grand Inquisitor* **PALERDI ANDRÁS / RÁCZ ISTVÁN**

Egy szerzetes *A monk* **KISS ANDRÁS**

Tebaldo **KÁLNAY ZSÓFIA**

Lerma gróf *Il Conte di Lerma* **KISS TIVADAR**

Égi hang *A voice from Heaven* **RÁCZ RITA**

Közreműködik a Magyar Állami Operaház Zenekara és Énekkara

Featuring the Hungarian State Opera Orchestra and Chorus

Karmester *Conductor* **HALÁSZ PÉTER / SZENNAI KÁLMÁN**

László Boldizsár, Haja Zsolt

Cselekmény

I. felvonás

A Szent Jusztin kolostor. Carlos nagypapa, V. Károly síremlékénél keres vigasztalást, ahol egy szerzetes így szól az ifjúhoz: „A szív viaskodását csak a menny nyugtatja meg.”

Carlos rég nem látott barátja, Posa márki érkezik Flandriából, ahol Fülöp katonái véres harcot folytatnak a reformáció ellen. Carlos bevallja neki, hogy titokban szerelmes a most már mostohaanyjának számító Erzsébetbe. Posa azt javasolja, hogy Carlos vállaljon jövőendő királyhoz méltó feladatot: érje el, hogy Flandriába távozhasson kormányzóként. A két férfi esküt tesz barátságukra és a szabadságra.

A királynő kertje. Erzsébet udvarhölgyei Eboli hercegnővel mulatnak. Eboli, aki titokban szerelmes Carlosba, egy erotikus dalt ad elő. A búskomor Erzsébet lép be, majd Posa márki jelentkezik kihallgatásra. Párizsból hoz levelet és egy titkos üzenetet: „Bízzék abban, ki e levelet önnek átadja. Carlos.” Posa arra kéri a királynét, hogy fogadja mostohafiát. Erzsébet igent mond, Posa távozik Ebolival, majd Erzsébet mindenkit elküld maga mellől.

Carlos így egyedül találja a királynét, akinek közbenjárását kéri apjánál, hogy Flandriába távozhasson. Erzsébet megígéri mostohafiának, hogy szólni fog érdekében a királynál. Carlos euforikus állapotba kerül, és azt képzei, egymáséi lehetnek. Erzsébet észre tértí szerelmét, aki elsiet.

A király és kísérete érkezik. Fülöp döbbenten látja, hogy felesége egyedül van, amiért Aremberg grófné a felelős, akit a király azonnal meneszt. Erzsébet fájdalommal búcsúzik utolsó igaz barátjától a spanyol udvarban.

Posa márki is az udvarnép után menne, de a király megállítja: arra kíváncsi, miért nem jelentkezett audienciára, hisz szolgálataiért megérdemelné a királyi kegyet. Posa ekkor bátran szót emel Flandria szabadságáért. Bár Fülöp hallani sem akar arról, hogy a lázadó, református Flandriával szemben engedjen, megtetszik neki Posa merészsége, és bizalmába fogadja. Megbízza, szerezzen biztonságot, vagy cáfolja gyanúját, hogy Erzsébet és Carlos viszonyt folytatnak.

II. felvonás

A királynő kertje. Éjfél. Carlos érkezik egy név nélküli üzenet utasításait követve: „Éjfélkor, a királyné kertjében...” Azt hiszi, Erzsébet üzent, s boldogan várja szerelmét. De az áruháiban Eboli érkezik, akinek Carlos tévedésből szerelmet vall. A döbrent Carlost figyelmezteti a hercegnő, hogy veszélyben van: a király és Posa sokszor beszél róla titokban. Eboli meg akarja védeni szerelmét, de Carlos gyengéden elhárítja. Eboli rájön a férfi titkára: mást szeret!

Az érkező Posa igyekszik elhárítani a veszélyt, de késő. Carlos rádöbben, hogy akaratán kívül bajt hozott Erzsébetre: Eboli bosszút esküdve távozik. Posa elkéri Carlostól fontos iratait, hogy biztonságba helyezze őket. Carlos egy pillanatra meginog: most tudta meg, hogy Posa a király bizalmasa. Mégis bizza rá legfontosabb értékeit? De végül átadja papírjait.

A katedrális előtt. A nép az autodafét várja, és II. Fülöp hatalmát dicséri. Megérkezik a király és kísérete. Fülöp esküt tesz Isten és a nép előtt, hogy tüzzel-vassal megvédi a koronát. Flamand küldöttek lépnek a király elé Carlos vezetésével: a flamand nép szabadságát kéri Fülöptől, és Carlos arra kéri apját, hogy bizza rá Brabant és Flandria tartományait. Fülöp a flamand népet Istenhez hűtlennek, Carlost pedig örültnek nevezi. Az infáns kardot ránt. Senki nem meri lefegyverezni, míg végül Posa lép elő, hogy a királyi parancsot teljesítse. Az infáns lesújtva adja át a márkinak a fegyvert. A kivégzések megkezdődnek. Egy mennyei hang csendül fel, mely Isten trónjához szólítja a megbocsátást és békét kereső szegény lelkeket.

III. felvonás

A király szobája. Hajnalodik. Fülöp álmatlanságtól szenved. Nem hagyja nyugodni a gondolat: Erzsébet sosem szerette őt. A Főinkvizitor érkezik. A király kéri, hogy megtudja tőle, felmenti-e az egyház, ha a lázadó Carlost eltávolítja. A Főinkvizitor nem csupán Carlos, de Posa kiadatását is kéri az egyház számára. Fülöp nem akar beleegyezni, de az inkvizitor értésére adja: az egyház a király fölött áll.

Alig távozik a főpap, Erzsébet jön igazságot kérni: ékszeresládikáját ellopták. Fülöp ekkor előveszi a ládikát, benne Carlos arcképével. Hűtlenséggel vádolja meg feleségét, és oly erővel támad rá, hogy az elájul. A király segítséget hív, amire Eboli, majd Posa siet be. Erzsébet magához tér. Eboli bevallja, hogy ő lopta el a ládikát, és kimondja, hogy a király ágyasa. Erzsébet erre elűzi az udvartól. Eboli elátkozza szépségét, és úgy dönt, hogy megpróbálja megmenteni a fogságban lévő Carlost.

Carlos cellája. Posa meglátogatja a bebörtönzött infánst, elmondja neki, hogy saját magát hozta gyanúba a flamand lázadás vezéréként, így Carlos megmenekülhet. Arra kéri, küzdjön helyette tovább Flandriáért. Lövés dörren: Posa halálos sebet kap. Utolsó erejével még elmondja, hogy a királyné másnap a kolostorban várja Carlost. Fülöp érkezik, hogy szabadon bocsássa fiát, de az apjának támad, mert őt hibáztatja Posa haláláért. A király megrendülve értesül bizalmasa haláláról. Az Eboli által feltüzelt nép Carlos szabadon engedését követeli. A börtönbe betörő dühös tömeget a Főinkvizitor megjelenése csillapítja le: rettegve esnek térdre a főpap előtt, és parancsára hódolnak a király előtt.

IV. felvonás

Szent Juszti kolostor. Erzsébet megesküdtött Posának, hogy támogatni fogja Don Carlost, így most V. Károly síremlékénél várja az infánst, hogy segítsen neki Flandriába menekülni. Az ifjú belép, és búcsút vesz mostohaanyjától. Fülöp és az inkvizíció érkezik Carlosért. Belép a szerzetes, és arra figyelmeztet, hogy a szív csak a mennyben lelhet nyugalmat. Személyében mind Fülöp apját, V. Károlyt ismerik fel.

Haja Zsolt, Szántó Andrea, Ádám Zsuzsanna

A *Don Carlos* változatai, bemutatói

Több mint húsz év telt el, mire Giuseppe Verdi a korábbi Friedrich Schiller drámái alapján írott operái, mint a *Giovanna d'Arco* (Az orléans-i szűz, 1845), *I masnadieri* (A haramiák, 1847), *Luisa Miller* (Ármány és szerelem, 1849) után a *Don Carlos* komponálásába fogott. A zeneszerző mindent megtett, hogy a drámai műfajoktól megszokott terjedelmet megtöbbszöröző, monumentális tragédiából minél többet átemeljen az operájába. Első, francia nyelvű verziójának 1867-es párizsi bemutatóját az olasz nyelvű, zeneileg változatlan, 1872-es nápolyi bemutató követte. Az opera eddig ötfelvonásos volt, amit Verdi négyfelvonásosra rövidített, s így mutatták be 1884-ben Milánóban. Majd ismét egy új ötfelvonásos, olasz változat került a közönség elé 1886-ban Modenában.

Magyarországon 1868-ban mutatták be a *Don Carlost* a Nemzeti Színházban, 1934-ben pedig az Operaházban.

Az ötfelvonásos verzió első részének szerelmi jelenetét, azaz a fontainebleau-i jelenetet, valamint az autodaféjelenetet Eugène Cormon francia drámaíró *II. Fülöp* című darabjából vette a zeneszerző.

Verdi színházában

Interjú Kocsár Balázssal, a 2021-es online bemutató karmesterével

Öröletes erővel szippantja be az embert a *Don Carlos*. Hogy tud Verdi ilyen feszültséget fenntartani az egész művön keresztül?

A Verdi-életmű legnagyobb részét volt szerencsém már elvezényelni, ezért is izgalmas egy ilyen csodálatos művet, mely az egész oeuvre-ben talán a legösszetettebb, legmonumentálisabb, összefüggéseiben újra és újra megismerni, felfedezni. 1867-re, mire Verdi a *Don Carlos* első változatát megírta, egyéni stílusában már érett szerző. Elképesztő az a szakmai tudás, amely megmutatkozik a hangszerek és az énekesek kezelésében, a zenedráma szerkesztésében, a jelenetek felépítésében. A felkérésnek

megfelelően *grand-opérát* ír, melynek legfőbb jellemzői a történelmi eseményen alapuló téma, a nagy társadalmi, vallási konfliktusok, legalább egy romantikus szerelmi szál, látványos jelenetek és egy balettbetét. Ezek a *Don Carlos* első változatában maradéktalanul megtalálhatók. Az olasz szerző természetesen a *bel canto* hagyományokat sem felejtí el, és mindezeket olyan magas szinten ötvözi, állítja a zenedráma megállíthatatlan sodrásának szolgálatába, hogy minket, nézőket, valóban magába szippant.

Igazi romantikus operát komponál Verdi: jelenetekben gondolkozik, nem a sematikus „áriák – duettek – kórustételek” láncolatát alkalmazza. Olyan hatalmas, egységgé egybefonódott zenei részeket, jeleneteket ír a drámai időben folyamatosan haladva, melyek áriaformát szinte már nem is tartalmaznak. A kulcs sokszor a zenekari kíséretes recitativókban van, amelyekben a zeneszerző a zenekaron keresztül reflektál arra, amit a szereplők mondanak, éreznek. A hangszerek azt színezik, megerősítik, kiemelik, ami persze már Mozartnál is fantasztikusan működik, és Verdinél kiteljesedik. Elmosódik a recitativo és az ária határa, ez az életmű utolsó két művében a *Falstaff*-ban és az *Otello*-ban, a szereplők drámai fejlődését remekül megmutató monológokban éri el teljességét.

Az első változatot franciául írta Verdi. Tudott ugyanolyan jól franciául komponálni, mint olaszul?

A levelezéséből az derül ki, hogy nagyon jól tudott franciául, ez abban a korban nem volt gond. Verdi számára nagyon fontos volt, hogy a néző minden egyes szót, zenei gesztust, színpadi pillanatot értsen. Ezért komoly gondot fordított mindig arra, hogy a zenét is átírja az előadhatóság, érthetőség kedvéért, amikor műveit más nyelvekre ültették át.

Don Carlos történelmileg más figura volt, mint ahogy a drámaíró Schiller-nél, majd az operaadaptációban Verdinél láthatjuk. A zenén keresztül milyen karakter jelenik meg?

A történelmi tények szerint Don Carlos szellemileg fogyatékos, nehezen kezelhető, vad természetű volt, ami nem csoda a sok családon belüli házasságkötés miatt. Már Schiller is egy romantikus történetet írt szemben a történelmi valósággal, egy olyan hőssel, aki szerelmes, a szabadságért küzd, és az uralkodóval is szembeszáll, aki ráadásul az apja... Igazi romantikus eszménykép! Mivel az első felvonásbeli szerelmi duett is része az előadásunknak, nem egy hőstenort kerestünk, nem egy Otellót vagy Radamest.

Hanem olyan énekest, aki az érzelmek gazdag színskáláját meg tudja mutatni. Don Carlosról sokat elárul az autodaféjelenet is, ahol apjára ront, hogy kierőszakolja Flandria számára a békét. De az érzelmi gazdagságához az is hozzátartozik, hogy a Posa már-kival énekelt *Szabadságkettős* sem egy végigkiabált duett, hanem egy nagyon árnyalt zene, tele halk részekkel. Ez az árnyaltság is része annak, hogy Verdi hihetetlen színházi érzékkel komponálta az operáit, pontosan látta maga előtt a színpadi szituációkat. Az utolsó darabjaira, beleértve a *Don Carlost* is, még inkább igaz, hogy csupán a zenét hallgatva is kiderül, mi történik a színen. Verdi valódi színházi alkotó volt.

Az interjút készítette: Mátrai Diána Eszter

Szántó Andrea, Kiss Tivadar, Bretz Gábor, Ádám Zsuzsanna és az OPERA Énekkara / OPERA Chorus

„Végül is minden halott ebben az életben. Akkor mi él?”¹

Rendezői gondolatok

Verdi zenés színháza a pesszimizmus színháza.

Alig van más zeneszerző, aki ennyire ridegnek és embertelennek ábrázolja a világot, és akinél ennyi halott gyűlik össze a színpadon. Szereplői az egyéni szabadságért, a tiszteletért és az önrendelkezési jogért küzdenek olyan merev társadalmi rendszerekben, amelyek önmagukat civilizáltnak tartják, de alapvetően gyilkosságon alapulnak, és pusztítással vágnak vissza. Verdi leginkább azt kívánja megértetni velünk, hogy milyen vékony a jég, amin az állítólagos civilizációnk áll, milyen könnyen sebezhető az egyén, és mennyire megkérdőjelezhetőek a politikai és vallási intézmények.

A *Don Carlos* szereplői mintha rabok lennének. Be vannak zárva a társadalmi kényszerek, a politikai taktikák, a magas eszmék és saját önző törekvéseik koordinátarendszerébe. Így egyikük sem tud *igazán élni* és kibontakozni.

Az operában látható spanyol udvar tipikus példája az olyan társadalmi rendszernek, amelyben az erkölcsi értékeket hatalmi összefonódások korrumpálják és rontják meg. Különösen II. Fülöp király figuráján láthatjuk, hogy a politikai hatalom gyakorlása mennyire ellentmondásos és összeegyeztethetetlen az emberiességgel, hogy egy civilizáció eszméit a saját maga által kiépített struktúra miként morzsolja fel, viszi abszurdításig és pusztítja végül el. A király a hivatali idejét csupán érzelmi terrorként éli meg, és ezt gátlástalanul, a legnagyobb brutalitással hárítja át népére és a körülötte élőkre. Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy még ő sem alakítója a viszonyoknak, hiszen teljes mértékben a Főinkvizitor hatalmában áll, egy olyan emberében, aki minden emberi érzést távol tart magától, és keserű cinizmusba fordít. Az emberiség kasztráltjaként áll egy olyan hatalmi apparátus élén, amely minden doktrínát nem követő hangot eltípor. Az inkvizíciós rendszer megmérgezi az emberek közötti kapcsolatokat az országban, aláássa a bizalmat, állandó halálfélelmet kelt, de egyre kétségesebbé válik, és egyre tisztázatlanabb, hogy valójában mi mindennek a célja.

Erzsébet királynőnek már fiatalon, Fülöppel kötött kényszerházasságakor meg kell tapasztalnia, hogyan lesz az állam által tervezett, politikai megállapodások játéksze-

rév. Az államérdekkel szembeni ellenállását csírájában elfojtják. A becsvágyó Eboli hercegnőnek, akit lenyűgöz a hatalom és a befolyás, a saját bőrén kell keserűen megtapasztalnia, hogy milyen veszélyes bekapcsolódni a hatalmon lévő férfiak játékába. Meg is fizet érte.

Még a fiatal értelmiséget is, akit a törekvő Posa márki testesít meg, villámgyorsan kiszájtítja magának a hatalom, hogy saját ideáljai felé fordítsa, végül átadja az inkvizíciónak, amely kivégzi.

Az állam által keltett rettegés és rémület nemcsak az áldozatokra, hanem magukra az elkövetőkre is visszahat. A rendszer önmaga és támogatóinak ellenségévé válik.

Mindennek közepén áll Don Carlos herceg. A történelemből ismert infáns egy furcsa, valószínűleg szellemileg visszamaradott, mentális betegségben szenvedő fiatalember. A Verdi és Schiller által megrajzolt herceg viszont intuitív, nagyon érzelmes férfi, aki képes együttérzésre és empátiára. Talán az egyetlen ebben az intrikák és stratégiai megfontolások szennyezte spanyol udvarban, aki nem tört meg, aki képes teljes egészében önmagától, érzései alapján cselekedni. Szabad ember, aki Verdi felfogásában *valóban él*, mert mások hatalmi érdekei és elnyomó mechanizmusai közömbösek a számára.

De elkerülhetetlen, hogy a politikával átitatott világban az uralkodó renddel szembeálló ember az állam ellenségévé váljon. Don Carlos veszélyt jelent a rendszerre, amelyben él, és önmagára is. Ellenőrizetlen, anarchikus erőként megingatja a viszonyokat. Az államérdek és az apja, a király is úgy kívánja, hogy szabaduljanak meg tőle az állam megőrzése érdekében, és ezzel nemcsak őt, hanem önmagukat is megfosztják a jövőtől.

Az opera végén csak egy győztes van: a Főinkvizitor. És vele együtt a halál.

Hogy a szabadság valaha is lehetséges lesz-e, és Verdi értelmében véve „élnek-e” valaha az emberek, az továbbra is nyitott, megoldatlan kérdés marad.

Frank Hilbrich

¹ Giuseppe Verdi, 1953

Haja Zsolt, Kiss Tivadar, Bretz Gábor, Ádám Zsuzsanna, László Boldizsár, Kálnay Zsófia és az OPERA Énekkara /
OPERA Chorus

Synopsis

Act I

The monastery of Saint-Just. Carlos seeks solace at the grave of his grandfather, Charles V, where a monk addresses the young man: "Only heaven can quell the hurt of the heart."

Carlos's old friend, the Marquis of Posa arrives from Flanders, where King Philip's soldiers are fighting a bloody war against the Reformation. Carlos confides that he is secretly in love with Elisabeth, who is now his stepmother. Posa recommends that Carlos delve into tasks worthy of a future king: he should leave for Flanders to act as its governor. The two men swear eternal friendship and freedom.

The Queen's garden. Elisabeth's ladies-in-waiting are enjoying themselves with Princess Eboli. Eboli, who is secretly in love with Carlos, performs an erotic song. The melancholy Elisabeth enters, after which the Marquis of Posa asks for an audience. He is bringing a letter from Paris along with a secret message: "Trust in him who gives you this letter. Carlos." The Marquis of Posa asks the Queen to grant audience to his stepson. Elisabeth says yes, Posa leaves her, and Elisabeth sends everyone away.

Carlos thus finds the Queen alone. He asks her to request the King to send him to Flanders. Elisabeth promises his stepson to act on his behalf at the King. Carlos become euphoric and imagines that they can once again be each other's. Elisabeth seemingly wakes him from his dreaming, and Carlos hurries off.

The King and his attendants enter. Philip is astonished that his wife is alone, for which the Countess of Aremburg is responsible: the King immediately dismisses her. Elisabeth bids a painful farewell to her last true friend at the Spanish court.

The Marquis of Posa would follow the court, but the King stops him and asks him why the Marquis did not request an audience, as he would be due royal favour for his services. Posa courageously speaks out for the freedom of Flanders. Although Philip does not even want to hear of giving any leeway to the rebellious, reformed Flanders, he is taken by Posa's bravery and confides in him, asking Posa to obtain proof or dispel the King's suspicions that Elisabeth and Carlos are having an affair.

Act II

The Queen's garden. Midnight. Carlos arrives, following the instructions of an anonymous message: "Midnight, in the Queen's garden..." He believes Elisabeth sent him the message and joyfully awaits his love. But it is Eboli who arrives in disguise; mistaken, Carlos professes his love for her. But the Princess warns the surprised Carlos, telling him he is in danger: the King and Posa often talk of him in secret. Eboli wants to protect her love, but Carlos gently deflects, causing Eboli to realise that he is in love with someone else. Posa arrives and attempts to avert the threat, but it is too late. Carlos realises that he has unwittingly brought danger on Elisabeth: Eboli vows to exact revenge, and storms off. Posa asks Carlos for his important papers so he can keep them safe. For a moment, Carlos is uncertain: he has just learned that Posa has become the King's confidant. Should he still entrust his most important valuables to Posa? After some deliberation, he hands them over.

In front of the Cathedral. The people are waiting for an *auto-da-fé* while praising Philip II. The King and his attendants arrive. Philip swears before God and the people that he will protect the crown with fire and sword. Carlos leads Flemish envoys to the King. They ask Philip for freedom for the Flemish people, and Carlos asks his father to grant him authority to govern Brabant and Flanders. Philip calls the Flemish people untrue to God and Carlos crazy. The Infante draws his sword. Nobody dares disarm him until Posa finally steps forward to carry out the King's command. The Infante disconsolately hands over his weapon to the Marquis. The executions begin. A heavenly voice can be heard calling condemned souls who seek forgiveness and peace to the throne of God.

Act III

The King's room. Dawn is approaching. Philip suffers from insomnia. He is always troubled by the thought that Elisabeth never loved him. The Grand Inquisitor arrives. The King had called him to ask whether the Church would forgive him if he would put his own rebellious son to death. However, the Grand Inquisitor asks that not only Carlos, but Posa also be handed over to the Church. Philip does not want to agree, but the Grand Inquisitor makes himself clear: the Church is above even the King.

Immediately after the Grand Inquisitor leaves, Elisabeth comes seeking justice for the theft of her jewel casket. Philip produces it and points to the portrait of Don Carlos which it contains. He accuses his wife of infidelity; his attack is so violent that she faints. The King calls for help, and Eboli enters followed by Posa. Elisabeth recovers. Eboli admits that she stole the casket, also declaring herself to be the King's mistress. Thus, Elisabeth dismisses her from the court. Eboli curses her beauty and decides to attempt to free the incarcerated Carlos.

Carlos's cell. Posa visits the imprisoned Infante and tells him that he has directed suspicion of leading the Flemish uprising against himself, which will allow Carlos to go free. Posa asks Carlos to fight for Flanders in his stead. A shot rings out: Posa is mortally wounded. With his last breath, he tells Carlos that the Queen will be waiting for Carlos in the convent the next day. Philip arrives to free his son, but Carlos attacks him, blaming him for Posa's death. The King is shaken to learn of the death of his confidant. The crowd, riled up by Eboli, demands that Carlos be set free. Breaking into the jail, the angry crowd is quelled by the appearance of the Grand Inquisitor: they kneel trembling before the head priest and at his command they pay homage to the King.

Act IV

The monastery of Saint-Just. Elisabeth had sworn to Posa that she would support Don Carlos, and now she is waiting for the Infante at the tomb of Charles V to help him escape to Flanders. The young man enters and bids farewell to his stepmother. Philip and the Inquisition arrive to take Carlos. The monk enters, warning that the heart will only find respite in heaven. All those present recognise the monk as Philip's father, Charles V.

László Boldizsár, Ádám Zsuzsanna

The versions and premieres of *Don Carlos*

More than twenty years passed before Giuseppe Verdi set to composing *Don Carlo* after his other, earlier operas based on Friedrich Schiller's dramas, such as *Giovanna d'Arco* (*Joan of Arc*, 1845), *I masnadieri* (*The Bandits*, 1847), and *Luisa Miller* (1849). The composer did all he could to include as much as possible from the monumental tragedy that was many times the length of usual dramas. The Paris premiere of the first, French language version in 1867 was followed by an Italian language premiere in Naples in 1872. The music of both was identical. The opera had first consisted of five acts, which Verdi abridged to four for the Milanese premiere in 1884. After that, another five-act, Italian version was shown to audiences in Modena in 1886.

Don Carlo first premiered in Hungary in 1868 at the National Theatre and then at the Opera in 1934.

The composer borrowed the love scene from the first part of the five-act version, i.e. the Fontainebleau scene, and the auto-da-fé from a play called *Philip II* written by the French playwright Eugène Cormon.

In Verdi's theatre

Interview with Balázs Kocsár, conductor of the 2021 online premiere

***Don Carlo* draws you in with tremendous force. How is Verdi able to maintain such tension during the entire piece?**

I have had the chance to conduct most of the Verdi oeuvre, so it is especially exciting to revisit and rediscover this amazing piece, which just may be the most complex, most monumental among all his works. By 1867, when Verdi wrote the first version of *Don Carlo*, the composer had matured in his individual style. The technical virtuosity that shows in his handling of the instruments and singers, the composition of the opera itself, and the

structure of the scenes is amazing. In line with the commission he received, Verdi wrote a *grand-opéra*. As typical for the genre, the topic is based on a historical event and it contains large-scale social and religious conflict, at least one romantic thread, spectacular scenes, and a ballet. All of these are present in the first version of *Don Carlo*. Naturally, the Italian composer did not forget about *bel canto* traditions either. He combined all these and uses them to serve the purpose of an unstoppable tour de force that draws us viewers in.

Verdi composed a true romantic opera: he thinks in scenes instead of in the schematic chain of "arias – duets – choruses". Continuously moving forward in dramatic time, he writes enormous musical parts and scenes that combine to form a single unit while practically not containing any aria forms. The key is often the recitativos accompanied by the orchestra, in which the composer uses the orchestra to reflect what the characters say and feel. The instruments are used to strengthen, emphasise, and lend colour to the characters' message: this method was fantastic when used by Mozart, and it realises its full potential with Verdi. The boundary between recitativo and aria is blurred: this approach becomes fully mature in the monologues in the oeuvre's last two works, *Falstaff* and *Otello*, where they paint an excellent picture of the dramatic development of the characters.

Verdi wrote his first version in French. Was he able to compose as well in French as in Italian?

His correspondence shows us that he spoke French very well. This was not a problem at the time. For Verdi, it was very important that the viewer understand every single word, musical gesture, and theatrical moment. He therefore took great care to ensure that his music could be performed and understood, even rewriting it when it was translated into other languages.

Historically, *Don Carlo* was a different figure than as portrayed by Schiller and then in Verdi's opera adaptation. What kind of person does the music portray?

According to history, Don Carlo was mentally disabled, difficult to manage, and had a wild nature, which hardly comes as a surprise after all the marriages within the family. Schiller wrote a romantic story instead of sticking to the historical facts, creating a hero who is in love, who fights for freedom, and who is willing to stand up to the King himself, his own father no less! He is a true romantic ideal! As the love duet in the first act is also part of our performance, we were looking for someone other than a hero with a tenor voice, someone other than an Otello or Radamès. We needed a singer who is

able to convey a rich scale of emotion. The auto-da-fé scene, where Don Carlo attacks his father to win peace for Flanders, tells us a lot about Don Carlo. Another facet of the emotional richness is that the *Freedom Duet* sung with the Marquis of Posa is not something the singers yell: the music is very nuanced, full of quiet parts. This subtlety is an example of the unbelievable theatrical feeling that Verdi used to compose his operas: in his mind's eye, he saw exactly how the theatrical situations would unfold. It is especially true for his late pieces, including *Don Carlo*, that merely listening to the music is enough to know what is happening on stage. Verdi was a true theatrical artist.

Interview by: Diána Eszter Mátrai

Haja Zsolt, Bretz Gábor

“But after all, everything in life is death! What else is there?”¹

The director's thoughts

Verdi's musical theatre is a theatre of pessimism.

There is hardly any other composer who depicts the world as so hostile and inhumane and by whom quite so many corpses are left on stage. His characters fight for the freedom of the individual, for respect, and for the right of self-determination. The rigid social structures, although they consider themselves civilised, are fundamentally murderous and retaliate with annihilation. This makes it all clear just how thin the ice is on which our supposed civilisation stands, how vulnerable the individual is, and how questionable political and religious institutions are.

The characters in *Don Carlo* seem to be prisoners. They are locked up in the co-ordinate system of social constraints, political tactics, lofty ideas, and their own selfish endeavours. No-one can *truly live* or blossom in such a world.

The way the Spanish Court is depicted in the piece is a typical example of all social systems where moral values are corrupted and perverted by claims to power.

The opera is especially adept at using the figure of Philip II of Spain to show just how the exercise of power is contradictory and incompatible with humanity, and how the structures of civilisation grind down its own ideals, taking them to absurdity and finally destroying them altogether.

Philip II experiences his time in office as emotional terror, which he passes on to his people and those around him uninhibitedly and with the harshest brutality. It is made increasingly clear that even he, the King, is not in charge of things: he is entirely under the power of the Grand Inquisitor, a man who has left behind all human emotion and has turned to bitter cynicism. As the emasculated leader of humanity, he is at the head of an apparatus that aims to crush everyone who does not follow the doctrine. The inquisition poisons relationships between the people of the nation, undermines trust, and creates an all-permeating fear of death, but the purpose it all serves is becoming increasingly doubtful and unclear.

At a very young age, at the moment of her forced marriage to Philip, Queen Elisabeth has to experience how she becomes a plaything at the mercy of political contracts planned by the state. Any opposition to the interest of the state is stopped in its tracks. The ambitious Princess Eboli, who is fascinated by power and influence, is forced to personally experience just how dangerous it is to join in the games played by men in power. She must pay a heavy price. Even the intellectual youth, embodied here by the aspiring Posa, is quickly appropriated by the people in power, brought to their own ideals, finally handed over to the Inquisition, and eliminated. However, the fear and terror created by the state affects not only the victims: it also has repercussions for the perpetrators themselves. The system becomes an enemy both of itself and the persons in support of it.

And at the centre of it all stands Prince Don Carlo, Infante of Spain. The Infante is a historical figure: a strange young man who was probably intellectually impaired or suffering from some mental illness. However, the Infante portrayed by Verdi and Schiller is an intuitive person who experiences deep emotions and is capable of strong empathy. He may just be the only person in this Spanish court, contaminated with intrigue and strategic machination, who seems unbroken and is able to act alone, based only on his emotions. He is a man who is free and who Verdi considers to be truly alive, because he is indifferent to the interests and oppression mechanisms of others.

However, in a world entirely permeated with politics, anyone who opposes the prevailing order ends up becoming an enemy of the state. Don Carlo poses a threat both to himself and the system in which he lives. Like an unchecked, anarchic force, he upsets the balance. Both state interest and his father the King want to be rid of him to preserve the status quo of the state. However, this step deprives not only Don Carlo, but even themselves of a future.

At the end of the opera, there is only one victor: the Grand Inquisitor. And with him, death. Whether freedom will ever be possible, whether people can ever be “alive” in the manner envisaged by Verdi remains an open, unanswered question.

Frank Hilbrich

¹ Giuseppe Verdi, 1953

Felelős kiadó *Responsible publisher:* **Dr. Ókovács Szilveszter,**
a Magyar Állami Operaház főigazgatója *General Director of the Hungarian State Opera*
A műsorfüzetet szerkesztette *The programme was edited by* **Mátrai Diána Eszter**
Angol és Magyar fordítás *English and Hungarian translation* **Multi-Lingua Fordító**
és Tolmács Kft. *Multi-Lingua, Inc.*
Fotók *Photos:* **Berecz Valter**
Képszerkesztő *Photo editor:* **Iványi Jozefa**
Megjelent 2022-ben *Published in 2022*
Frissített kiadás: 2025 *Revised edition: 2025*

László Boldizsár, Ádám Zsuzsanna

STRATÉGIAI PARTNEREK
STRATEGIC PARTNERS

ARANY FOKOZATÚ TÁMOGATÓK
GOLD LEVEL SPONSORS

BOSCH

rexroth
A Bosch Company

DR. FEITH ZOLTÁN

opera.hu | facebook.com/Operahaz
@OperaBudapest